

Qo‘yilov Sardor Komiljon o‘g‘li

Toshkent Arxitektura Qurilish Unversiteti

Muhandislik fakulteti Atrof muhit muhandisligi yo‘nalishi 3-bosqich talabasi

Annotatsiya: *Furqat, avvalambor, lirik shoirdir. Uning ijodida g‘azal, muxammas, musaddas, manzuma, masnaviy kabi janrlar yetakchi o‘rin egallaydi. Xususan, dastlab uning ijodidagi g‘azallarga e‘tibor qaratadigan bo‘lsak, ularning mavzu ko‘lami kengligi, ehtirosiga to‘laligi kitobxonni o‘ziga tortadi. Shoirning har bir g‘azali o‘ziga xos tuzilishga, ifoda va ruhiyatga ega. G‘azallarda qo‘llangan qofiya, radiflar-u badiiy san‘atlar ijodkor maqsadini, uning ruhiyatini ochib berishga alohida xizmat qilgan.*

Kalit so‘zlar: *g‘azal, muxammas, musaddas, manzuma, masnaviy, Furqat lirikasi, mutolaa ta‘siri, ma‘naviy uyg‘onish.*

Qadim Sharq she‘riyatining ruh va haqiqat olamiga e‘tibor qaratilsa, vasl va visol ishtiyoqi, ayriliq va hijron azobi unda yerdan ko‘kka qadar yuksalgani, ya‘ni eng buyuk armon Olloh diydoriga yetishish, eng so‘ngsiz judolik Ollohdan yiroqlik ekani daf‘atan ravshanlashadi. Shunga qaramasdan, ona vatandan, qondosh va jondosh eldan ajralish hazilakam firoq va judolikdan ham og‘ir bo‘lishiga Olloh taoloning o‘zi bandasini iqrar aylab, o‘zi uni sabrga undagan. Chunki bu hijron holati yonib-kuyib so‘nish, samandarday yana tirilib, fig‘onu faryod chekishni zuhurlantiradi. “Hijron qafasida” “jon qushi” bo‘g‘ilib ketgan shoh va shoir Bobur Mirzo yozadi:

Ko‘pdin berikim yoru diyorim yo‘qtur,
Bir lahza bir nafas qarorim yo‘qtur.
Keldim bu sori o‘z ixtiyorim birla,
Lekin borurimda ixtiyorim yo‘qtur.

Chorasizlikka chora, ixtiyorsizlikka ixtiyor o‘laroq ko‘nikish odamni aql bovar qilmas g‘ussa va qiynoq chohiga qulatadi. Bunday ahvolga mahkum bo‘lgan ijodkorning adabiy shaxsiyati ham azob va hasrat olovmda yonadi, shakllanadi. Qo‘qon farzandi Zokirjon Xolmuhammad o‘g‘li Furqat shulardan biri edi.

Furqatning she‘rga qiziqishi ancha erta boshlangan. “Chun tab‘imda she‘rdin asar ko‘rub, – deydi shoir, – hatto bir-ikki g‘azal manzurlari o‘lub, taxallusidin birmuncha so‘z arog‘a tushti. Furqat iboratikim, ma‘nisi judolig‘dir, xosiyat boisidin marg‘ub ko‘runmamish.”

Badiiy ijodga endi qadam tashlayotgan ijodkor uchun mutolaaning ta‘siri ham, ahamiyati ham katta bo‘lishini Furqat tajribasi ham to‘la tasdiqlaydi. U tarjimai holidan bahs yuritgan asarida Attorning “Mantiq ut-tayr” dostoni, Xoja Hofiz devonini qiziqish ila o‘qiganini ta‘kidlab yana: “Abulmaoniy Mirzo Abdulqodir Bedil devoni g‘azaliyotiga dil bog‘lanib... Bedil dilbandi bo‘ldim”, – deydi.

Furqat adabiy shaxsiyati va she‘riyatiga kuchli ta‘sir o‘tkazgan ustozlarning ustozlari, albatta, Alisher Navoiy edi. “Chun umrum shohidi, – deydi u, – to‘qquzlarda

orqasidin chehra ko'rguzdi. Alisherning turkiy devonlarikim Navoiy laqabdur, zabonim qushi ul xirmondur donachin o'ldi...” Abdurahmon Jomiy, Muhammad Fuzuliy, So'fi Olloyor –bular ham Furqatning sevimli salaflari, xayol musohiblari edi.

Uning ma'nan ilgarilashi va shoirlik sirlarini o'zlashtirishini u mansub adabiy muhit va ijodiy jarayondan ajratish mumkin emas. Mana bu so'zlar shu nuqtai nazardan e'tiborga molikdir: “Xo'qand viloyatidagi fozil va rasotab” kishilar birla ittihad aylab, alarning suhbatidin ko'p bahralar topdim va asr shuarolarikim, chunonchi, Mavlono Muhyi va Mavlono Muqimiy va Mavlono Zavqiy va Mavlono Nisbatdurlar, hamisha majlis bunyod aylab, zoda'i tab'larimizdin mushoira qilur erduk va bir g'azalda tatabbu' ko'rguzub, bir mazmun har nav' ifoda topar erdi”.

Jamiyat va turmushdan topmagan ma'naviy tenglik va erkinlikni ijod ahli ana shunaqa yig'in, davra hamda gurunglardan topishgan. Bu esa did va saviyani charxlagan. Bunday qaralganda, shoir hissiyot va taassurot kishisi. Tuyg'u va taassurot imkoni unda qancha kengaysa, ijodida yangilanish ham o'shancha ortadi. Buni Furqatning safar va sayohat mavzuidagi she'rlari ham to'la tasdiqlaydi.

Kishi holimni bilmas – mehribonidin adashganman,
Vatan ovaradurmen, do'stonidin adashganman,
Vatansiz benavodurmen, makonidin adashganman,
G'aribi ko'yi g'urbat xonumonidin adashganman,
Va yo bir murg'i vahshiy oshyonidin adashganman.

Shoirning ma'naviy uyg'onishi, hayot qiyinchiliklariyu, turmush tashvishlariga taslim bo'lmay fikran ilgarilashi, Dard darajasi va Iztirob miqyosiga bevosita daxldordir. Shoh Mashrab bejiz “Kimning dardi yo'q, aning imoni yo'q”, demagan.

Ana shunday namunalari borki, ijrosi professional mahoratni talab etadi. Shu xususiyatiga ko'ra xalq orasida qo'shiq ijrochilari qo'shiqchi, xalifa, satang, go'yanda (nahvagar), ashulakash (ashulachi), laparchi, o'lanchi tarzida farqlanadi. Qo'shiqchi ko'pincha to'rtliklarni ijro etsa-da, aslida nisbatan kengroq ma'noda, umuman, qo'shiq ijrochisi va ijodkori bo'lsa, go'yanda (nahvagar) asosan yig'i-yo'qlovlarni kuylashga ixtisoslashgan qo'shiqchidir

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Jabborov A. Furqat va jadidchilik. To'plamda: “O'zbekistonning yangi tarixi. Kontseptual-metodologik muammalar” mavzuidagi Respublika ilmiy-amaliy anjumani materiallari. –T.: Akademiya. 1998.-180-183-betlar.
2. Jabborov A. Furqatning xorijga ketish sabablariga oid yangi hujjat. Adabiy meros. 1998. 3-4-sonlar, –69-70-betlar.
3. Jabborov A. Furqat va milliy uyg'onish qq Jamiyat va boshqaruv. 1998 -son.–31-33-betlar.
4. Milliy uyg'onish davri o'zbek adabiyoti. Hammualliflar: Begali Qosimov, Sharif Yusupov, Ulug'bek Dolimov, Shuhrat Rizaev, Sunnat Ahmedov. –T.: “Ma'naviyat”. 2004. –105-145-betlar.

10-Aprel, 2026-yil

5. Furqat va Muqimiy haqida maqolalar. –T.: O`zbekiston Davlat badiiy adabiyot nashriyoti, 1958. –180 b.

6. Xolid Rasul. Zokirjon Furqat ijodi. –T.: O`zbekiston Fanlar Akademiyasi nashriyoti. 1954. – 135 b.